

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

У статті досліджується необхідність методично-консультативної співпраці фінансових розвідок. Обґрунтовується необхідність створення дієвої антикорупційної інфраструктури.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, фінансові операції, фінансові розслідування, новітні технології.

В статье исследуется необходимость методически-консультативного сотрудничества финансовых разведок. Обосновывается необходимость создания действенной антикоррупционной инфраструктуры.

Ключевые слова: финансовый мониторинг, финансовые операции, финансовые расследования, новейшие технологии.

The article explores the need for methodical and consultative financial intelligence cooperation. The necessity of creating an effective anticorruption infrastructure is substantiated.

Key words: financial monitoring, financial transactions, financial investigations, new technologies.

Вступ. Оскільки Україна обрала просвіропейський вектор соціально-економічного розвитку, то повинна максимально адаптувати макроекономічну систему до міжнародних вимог і стандартів. Зрозуміло, що це передбачає все більшу наявність на вітчизняних правових теренах апробованих на міждержавному рівні детінізаційних імперативів, тобто законодавчо обумовлених принципів, стандартів і унормованих правил поведінки, які системно протидіють тіншовим відносинам і угодам.

Тінізація – це криза довіри широкого загалу і, зокрема, вітчизняного бізнесу до влади та її економічної політики. Недовіра до фінансових інститутів, особливо відсутність довіри до банків, – спусковий гачок для ситуації, коли панічні настрої стають некерованими.

Масштаби економічної корупції суттєво відрізняються у світовому вимірі. Однак у країнах, де тіншовий сектор перевищує легальну діяльність, корупція проникає практично в усі сфери національного господарства, пронизує вертикаль державного управління. За таких умов чергова фінансово-економічна криза може стати фатальною.

Постановка завдання. Державна служба фінансового моніторингу є органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки (далі – ПФР) (Financial Intelligence Unit, FIU – А. К.). До основних завдань і функцій ПФР належать збирання, оброблення та проведення операційного і стратегічного аналізу інформації про фінансові операції, що підлягають системному моніторингу. Насамперед, увага приділяється фінансовим операціям, які можуть бути пов'язані з відмиванням і легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення.

Отже, потреба в написанні статті зумовлена такими важливими чинниками:

По-перше, тінізація фінансових процесів і операцій, а отже, легалізація та відмивання «брудних коштів» набули глобальних масштабів. Запобігання та реальна протидія тінізації фінансових операцій і боротьба з відмиванням кримінальних капіталів є питаннями національної безпеки для кожної держави.

По-друге, актуальність боротьби з відмиванням брудних коштів у міжнародному вимірі загострилася через активізацію терористичних акцій відповідних угруповань.

По-третє, в умовах сучасних комп'ютерних та інтернет-технологій масштаби можливостей тих, хто професійно протизаконним шляхом виводить тіньові капітали в офшорні лагуни, надзвичайно складно своєчасно обмежувати.

Результати дослідження. Обсяг капіталів, що мають нелегальне походження і щорічно відмиваються в усьому світі, оцінюється трильйонними сумами, лівова частка яких циркулює в офшорних зонах. Так, сьогодні загалом у світі тіньові операції фінансово-банківських організацій, за різними даними, становлять щонайменше 67 трлн. долл. Сполучених Штатів Америки (далі – США), або 86% світового валового внутрішнього продукту (далі – ВВП).

Останні десятиліття позначились багаторазовими спробами вирішувати природні складнощі інтеграційного процесу засобами поглибленої централізації: інструментами політичної федералізації Європейського Союзу (далі – ЄС), формуванням на цій основі наддержавної європейської спільноти. Однак виявилось – найсвіжими прикладами чого став референдум населення Великої Британії та ситуація в Іспанії щодо виходу з ЄС – така ціль є практично недосяжною.

Так, ще раніше заблоковано було ухвалення Конституції ЄС, виявилися нереалізованими спроби федералізації фіскальної системи (заснування бюджетного союзу – *А. К.*). Також стався провал розрахованої на десять років Лісабонської стратегії, що була покликана повернути Європі лідерство у сфері інноваційно-технологічного прогресу.

Нині стає все більш очевидним, що «існують об'єктивні межі інтеграційного процесу – інтегрувати є сенс лише те, що не можна вирішити на національному рівні». Так вважає визнаний в Україні публічний діяч і вчений Анатолій Гальчинський. Нова епоха – це епоха «плавки твердих формоутворень», епоха не поглибленої централізації, а ексклюзивної індивідуалізації» [1]. Майбутнє Європейського співтовариства бачиться у зв'язку із цим не як примітивна централізація, а як багаторівнева аполарність, ексклюзивна індивідуальність горизонтальних зв'язків.

Водночас Гжегож Колодко, колишній віце-премер і міністр фінансів Польщі, вважає (і із цим важко не погодитися – *А. К.*): «Світом управляти неможливо ні демократично, ні авторитарно <...> Впливати на те, що і як відбувається можна, передусім, через вироблення регулятивних рішень щодо контролю і нагляду, стандартів і норм» [2]. І далі: «Вміння управляти цивілізаційним розвитком означає здатність вирішувати проблеми, що породжуються негативними наслідками науково-технічного прогресу. Останні виявляються більш серйозними, ніж це було дотепер» [2].

Вищезначені концептуально-теоретичні дискурси в оцінці перспектив глобалізаційно-інтеграційних тенденцій і процесів автор даних нотаток проконстатував для того, щоб підкреслити, зокрема, ту очевидність, що в наш час співпраця фінансових розвідок може мати не директивний-розпорядчий, а, передусім, методично-консультативний характер.

Методична і консультативна співпраця Держфінмоніторингу з фінансовими розвідками закордонних країн стосується досить широкого розмаїття проблем і сфер, у межах яких визначальне місце сьогодні посідає запобігання та протидія відмиванню брудних капіталів, активна детінізація корупційних зв'язків і схем, щоб у кінцевому підсумку не допускати фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

Протягом 2015–2016 рр. між Держфінмоніторингом та 137 підрозділами фінансової розвідки здійснювався обмін фінансовою інформацією, яка може бути пов'язана з відмиванням коштів (через механізм Egmont Security Web-site – *А. К.*).

Найбільш активний обмін інформацією щодо відправки запитів здійснювався із ПФР Великобританії, ПФР США та ПФР Швейцарії, ПФР Латвії, ПФР Кіпру, ПФР Британських Віргінських островів.

Ефективний вплив розвідувальних органів на вищезначені процеси ускладнюється тим, що саме інноваційні технології та здобутки дозволяють легалізувати й відмивати кошти, одержані незаконним і нерідко злочинним шляхом. Тобто саме завдяки цивілізаційним здобуткам інформаційно-інноваційного штибу державним і міждержавним регулятивним системам, зокрема і ПФР, протистоять детранспарентні схеми, що мають антицивілізаційну спрямованість і досить загрозливі ознаки насування регуляторного хаосу.

Згоден із проф. Д. Гетманцевим у тому, що «явно замало знати англійську мову і вміти малювати презентації у форматі Power-Point». Фахівці подібного штибу не виведуть нашу фінансову систему з того хаосу, в який вона усе більше занурюється» [3].

З огляду на цивілізаційні небезпеки такого типу, Держфінмоніторинг України має забезпечити ефективне функціонування єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

Попри наявні труднощі й ускладнення, Державною службою фінансового моніторингу (далі – ДСФМ) України забезпечуються взаємодія й інформаційний обмін із компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями в сприянні розслідуванню складних транснаціональних схем. Хоча вже згадана нами диспропорція в заробітних платах призвела до того, що найкращі аналітики, які займалися фінансовими розслідуваннями (із знанням іноземних мов – А. К.) перейшли на роботу до Антикорупційного бюро. Крім того, на наше глибоке переконання, той факт, що відповідний аналітичний напрям продовжують очолювати люди (навіть після Революції Гідності – А. К.), які мали за своїми функціональними обов'язками не допустити тотального розграбування країни, говорить про високу вірогідність імітації процесу.

З метою протидії наявним загрозам, що перманентно відтворюються, з'явилися міжнародні модельні документи, зокрема, модельна податкова конвенція Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), план заходів із протидії розмиванню податкової бази й недопущення виведення прибутку з-під оподаткування (або план BEPS – А. К.).

На думку міжнародних експертів і консультантів, аналог плану BEPS має бути ухвалений на рівні міжнародного багатостороннього договору, участь в якому, фактично, обов'язкова для країн, які бачать або хочуть себе бачити в цивілізованому світі, а норми його однозначні для їх розуміння й застосування всіма країнами-учасницями.

Водночас дехто з вітчизняних експертів (проф. Д. Гетманцев – А. К.) схильний бачити означені цивілізаційні загрози в різнорівневій палітрі наявних на національних рівнях законодавчо-правових норм. Адже наперед закладений у механізмах протидії відмиванню брудних капіталів суб'єктивізм оцінок цілком може призвести не тільки до подвійних стандартів, а й до вибіркового правосуддя.

Попри те, що план BEPS – це, передусім, дорожня карта, «Україна, з одного боку, відповідаючи викликам останнього антиофшорного скандалу, а з іншого – прагнучи показати активність у напрямі імплементації законодавства ЄС, хоче впровадити окремі положення плану BEPS уже сьогодні». А будь-який поспіх із впровадженням законодавства ЄС, поза всяким сумнівом, провокуватиме низку не лише технічних, а й принципово важливих у сутнісному аспекті помилок, що спричинить відчутні негативні наслідки макроекономічного штибу. Закордонні фахівці також демонструють неприхований песимізм, аналізуючи правосуддя на українських теренах.

Наприклад, екс-прокурор США Марта Береш, надаючи методичну й консультативну допомогу фахівцям Національного антикорупційного бюро України, зазначила: «Якщо у вас є Національне антикорупційне бюро, але немає незалежного суду, ви далеко не просунетесь».

Активізацію участі й зростання віддачі в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, Державна служба фінансового моніторингу здійснює в поточному році (та планує продовжити в перспективі) шляхом:

- проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед учасників національної системи фінансового моніторингу щодо необхідності та важливості забезпечення ефективного співробітництва з міжнародними організаціями й установами, зокрема і ПФР;
- організації міжнародних навчальних заходів і обміну досвідом у сфері боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- укладання міжнародних договорів міжвідомчого характеру з компетентними органами іноземних країн і, передусім, ПФР щодо пошуку новітніх технологій і шляхів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення.

Висновки. Отже, співпраця ДСФМ із фінансовими розвідками закордонних країн набуває все більшого значення, передусім, для України. Важливо водночас дотримуватися всіх передбачених чинним законодавством застережень і прагнути забезпечити ключові завдання і стратегічні пріоритети України.

На наше переконання, на часі невідкладно сформувати повноцінну, дієву антикорупційну інфраструктуру. Для цього необхідно, врешті-решт, створити Державне бюро розслідувань та сформувати Антикорупційний суд, причому формування вищезазначених інституцій має відбуватися максимально прозоро та з дотриманням усіх міжнародних стандартів. Отже, Державне бюро розслідувань, Антикорупційний суд, Національне антикорупційне бюро і Спеціалізована антикорупційна прокуратура зможуть забезпечити повноцінну й дієву систему запобігання і протидії системній корупції в країні.

Варто також констатувати наявність такого вагомого чинника деструктивних процесів, як судова система. Попри те, що якраз остання мала б виступати базовим каркасом ефективних правочинів і ефективної законності, насправді, вона являє собою хронічно усталену корупційну мережу. Її наслідки вкрай негативно відбиваються, зокрема, і на зусиллях Держфінмоніторингу ефективно запобігати і протидіяти відмиванню брудних капіталів. Хотілося б вірити, що таке безладдя і безвладдя, все ж таки, припинеться.

Список використаних джерел:

1. Гальчинський А. Європейське співтовариство : кінець і новий початок / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – № 24. – 2 липня 2016 р. – С. 7.
2. Колодко Гж. Куда идет мир : политическая экономия будущего / Гж. Колодко. – М. : Магистр, 2014. – С. 226.
3. Дзеркало тижня. – № 24. – 2 липня 2016 р. – С. 13.